

Նար-Ռոս

Չագունյան

3

10

Է՛հ, էլ չեմ ուզում այս խաղը, վերջապես կանչեց Չաքարը, անհաշողությունից իրեն նեղացած ձևացնելով և խաղաթղթերը ցրելով սեղանի վրա: Այսքան «դուռակները» որ գումարենք, վերջը ես խելագար դուրս կգամ:

Եվ նա վեր կացավ տեղից:

Բարեկամ, ինչո՞ւ ես այդպես շուտ տաքանում, ասաց Չագունյանը, չէ՞ որ քո սիրած խաղն այդ է:

Նա նույնպես վեր կացավ տեղից:

Այո, այդ է, պատասխանեց Չաքարը, բայց միշտ հիմարանալ հիմարություն կլինի: Հիմա գիտե՞ս ինչ, Էմմա, դարձավ նա կնոջը, ինչ որ հարկավոր չէ, հիշում եմ, ինչ որ հարկավոր է, մոռանում եմ, դու կնստես այս սնդուկի առջև (սնդուկ նա անվանում էր դաշնամուրը) և մեզ համար մի երկնային բան կթրխթրխկացնես . . . երկայն չհասկանաս, երկնային եմ ասում, այնպիսիներից, էլի, ես ու դու որ դիտենք: Հա՛, Արսեն, հանկարծ դարձավ նա Չագունյանին, դու չգիտես, որ կինս երկար ժամանակ երաժշտությամբ էր պարապում: Առանձին ուսուցչուհի էր վարձել: Մոսկվայից եկած, թե վոնդած, չգիտեմ, մի քավթառ ֆրանսուհի էր, իմ քթից էլ մեծ քթով, երեսին պուդր որքան քեֆդ տա, մի

կատարյալ ցավ էր անպիտանը, կողքով անցնելիս գոռով դիպչում էր և իսկույն պարդո՛ւն: Բայց ճշմարիտը պետք է ասած՝ իր գործին հմուտ էր և կնոջս լավ սովորեցրեց, հիմա կտեսնես, թե ինչպես հիանալի նվագում է:

Եվ խորամանկությամբ ժպտալով նա ծուռ նայեց կնոջը:

Էմման, որ հավաքում էր խաղաթղթի սեղանը, կարմրեց և մի տեսակ թեթև անոթխածությամբ ու միևնույն ժամանակ բարեկամաբար ժպտալով նայեց Չագունյանին:

Ես ձեզ ի՞նչ էի ասում, պ. Չագունյան, ասաց նա:

Ի՞նչ, ի՞նչ էիր ասում, հարցրեց Չաքարը շտապով:

Տիկինն ասում էր, որ դու ամեն բան չափազանցում ես, նրա տեղ պատասխանեց Չագունյանը:

Ճիշտ է, ես առհասարակ մի սովորություն ունեմ . ինչ որ լավ է, միշտ չափազանցել, իսկ ինչ որ վատ է, միշտ մեղմացնել, և կարծում եմ, որ այդ մեղք չէ, չէ՞: Դե, եկ նստիր և սկսիր, դիմեց նա կնոջը:

Էմման վարանքով նստեց դաշնամուրի առջև: Սկզբում շփոթվում էր, ձեռքերը թեթև կերպով դողում էին, իսկ սիրտը բաբախում էր արագ: Վերցրեց ձայնագրատետրերը և սկսեց թերթել: Երկար ժամանակ չէր կարողանում որոշել, թե ինչ նվագի: Թեև չէր նայում Չագունյանին, բայց զգում էր, որ նա սպասում է, և նրա աչքերը նայում են իրեն, այդ պատճառով ավելի էր կորցնում իրեն: Վերջապես ամբողջ մարմնով մի տեսակ շարժում գործեց, կարծես աշխատելով դուրս գալ անսովոր շփոթությունից, իրեն բռնի սիրտ տվեց, արագ բաց արեց մի բան, ինքն էլ չիմանալով ինչ, և սկսեց նվագել: Ինչպես արբած ժամանակ, երբ մարդ մի տեսակ անբնական լարված ջղերով մի բան է գործում կամ խոսում առանց իրեն հաշիվ տալու, նույնպես և նա, թեև նրա գեղեցիկ, երկար, փղոսկրի պես փայլուն մատները սահելով խաղում էին դաշնամուրի ստեղծումքների հետ և աչքերը տենդային փայլով հետևում էին ձայնագրերին, բայց նա ինքը ոչինչ չէր հասկանում, կարծես երագի մեջ լիներ: Մակայն, այդ միայն մի քանի րոպե տևեց.

այնուհետև նա տիրապետեց իրեն. աթոռի վրա, որ մինչև այժմ նստած էր փոքր-ինչ առաջ թեքված, ուղղվեց, շառագունած դեմքը մի վայրկյան միայն դարձրեց դեպի Չաքարն ու Չագունյանը, ինքնամոռաց ժպիտով նայեց նրան և շարունակեց նվագել այս անգամ շատ սահուն, առանց որևէ ջանադրության: Նա մինչև անգամ սկսեց գրավել իր նվագով և շարունակելով նվագել, զգում էր, թե ինքը դեռ երբեք այնպես գեղեցիկ և վարպետորեն ոչինչ չէր նվագել: Նրա ձեռքերն այլևս չէին դողում, սիրտն այլևս արագ չէր բաբախում: Այս անգամ ամբողջ մարմնի մեջ մի տեսակ դուրալի աշխույժ էր զգում. միայն դեմքն առաջվա նման շառագունած էր և սաստիկ գեղեցկացած. աչքերի մեջ փայլում էր երջանկության և ինքնաբավականության հուրը:

Գեղեցիկ պիեսի վերջին ակորդները, արձագանք տալով ընդարձակ հյուրասենյակի մեջ, լռեցին նրա մատների տակ և նա, թողնելով դաշնամուրի ստեղծումները, վեր կացավ տեղից: Առաջին հայացքը, որ նա ձգեց, Չագունյանի վրա էր: Այդ հայացքը կարծես հարցնում էր ի՞նչպես էր, գո՞հ եք:

Չագունյանը վեր կացավ, մոտեցավ նրան և ջերմ կերպով սեղմեց նրա ձեռքը:

Շնորհակալ եմ, տիկին, ասաց նա, շատ շնորհակալ եմ: Չաքարն իրավունք ունեւ. դուք հիանալի նվագում եք: Շնորհակալ եմ:

Նա կրկին սեղմեց էմմայի ձեռքը:

Էմման բոլորովին շառագունեց և աչքերը ամոթխածությամբ վայր թողեց:

Երջանկությունն ու ինքնաբավականությունը խաղում էին նրա դեմքին: Որքա՛ն գեղեցիկ էր նա այդ րոպեին: Ակամա հիացմունքը պաշարեց Չագունյանին:

Բռա՛վո, հանկարծ լսվեց Չաքարի ձայնը: Նա կարծես նոր ուշքի եկավ այն հիացմունքից, որ պատճառել էր նրան կնոջ նվագը: Բռա՛վո, բռա՛վո, էմմա... Բռավի՛սսին... . .

Նա վեր կացավ և մինչև անգամ սկսեց ծափահարել:

Նույն օրը՝ գիշերը, Էմման մենակ նստած էր իր փոքրիկ սենյակում, սեղանի առջև և գբաղված էր նույն օրվա ձեռագործով: Ձեռքերը գործում էին, իսկ միտքն ամբողջապես գբաղված էր այդ օրվա տպավորություններով: Ահա, առավոտյան վեր է կենում և առաջին միտքը, որ ծագում է նրա գլխում, այն է, որ այդ օրը Չագունյանը պետք է այցելի իրենց, և այդ գիտակցությունից մի անսովոր գվարթություն, մի անսովոր ուրախություն պաշարում է նրան: Ահա սպասում է նա, անդադար դուրս ու տուն անելով, թեև գիտե, որ Չագունյանն այդպես վաղ չի գա, և որքան շատ է սպասում, որքան շատ է դուրս ու տուն անում, լուսամուտից դեպի դուրս նայում, այնքան անհամբերությունն ավելի է պաշարում նրան: Վերջապես, ահա նա գալիս է կառքով, նստած է, ինչպես միշտ, ուղիղ: Էմման ակամա ձեռքը դնում է կրծքին՝ գսպելու համար սրտի թրթռոցը, միևնույն ժամանակ գգում է, թե ինչպես արյունը բոլոր երակների մեջ ախորժելի կերպով եռում է և խփում երեսին: Նա արագությամբ հեռանում է լուսամուտից և տեսնում է, որ կանգնած է հայելու առջև: Հայելու միջից նրան նայում է քնքուշ և գեղեցիկ մի դեմք, ամբողջապես երջանիկ ժպիտ կտրած: Հետո հեռանում է հայելուց և համարյա թռչում դեպի դուռը: Նախասենյակում հանդիպում է Չագունյանին և գգում է, որ առաջվա ժպիտն առավել ևս պայծառացնում, առավել ևս գեղեցկացնում է դեմքը: Չերս կերպով սեղմում է Չագունյանի ձեռքը և հրավիրում հյուրասենյակ: Նրանք նստած են միմյանց դիմաց: Ահա Չագունյանի այրական դեմքը, ահա նրա խելացի աչքերը, որոնց հայացքն այնքան պարզ է և այնքան անթափանցելի է, ահա նրա գգաստ շարժումները, գրավիչ, հանդարտ ձայնը, ահա նրա մեղմ ժպիտը, որ այնքան սագում է նրա դեմքին, ահա նրա խոհուն ճակատը, նրա հանդարտ, դողդոջուն ծիծաղը, որ, կարծես, նրա դեմքից ետ է քաշում մի մոայլ քող և երևան է հանում նրա ամբողջ ներքին աշխարհն իր բոլոր բարեմասնություններով . . . Ի՛նչ քաղցր էր այն խոսակցությունը, որ, նախքան Չաքարի գալը՝ բացվեց նրանց միջև: Եվ նրա գլխում վերանորոգվեց այդ խոսակցությունը: Խոսակցության սկիզբը, մանավանդ, համարյա բառ առ բառ տպավորվել էր նրա ուղեղում: «Ես ձեզ արդեն տնային մարդու տեղ եմ ընդունում, պ . Չագունյան, և այդ պատճառով չեմ ուզում հետևել հյուրասիրության խստապահանջ օրենքներին և կարծում եմ, որ դրա համար դուք ինձ կներեք»: Նա հիշեց և Չագունյանի պատասխանն ու հարցը և դարձյալ իր պատասխանը, «Որովհետև դուք ի՛նչ անուսնու բարեկամն եք, այդ պատճառով ուզում եմ, որ ի՛նչ բարեկամս լինեք»: Եվ հիշելով իր պատասխանը,

այժմ հանկարծ ամոթի մի զգացում պաշարեց նրան:

«Այս ի՞նչ եմ ասել, այս ի՞նչ եմ ասել», սարսափով շնչաց նա և անզգայաբար շարտելով ձեռագործը սեղանի վրա, դեմքը ծածկեց ձեռքերով: Նրան թվում էր, թե շատ հանդուգն և աններելի բան է ասել: Եվ ի՞նչպես նա այն ժամանակ չհասկացավ, որ նոր ծանոթին այդպիսի խոսքեր չեն ասում: «Ով գիտե այդ խոսքերից նա ինչ եզրակացրեց», ասաց նա ինքնիրեն և ձեռքերը կամաց հեռացրեց դեմքից: Նրա դեմքն անմեղ ամոթխածությամբ լուռ ծիծաղում էր: Նա կարճ ժամանակ մնաց անշարժ, աչքերը մի կետի հատած, հետո հանկարծ վեր թռավ տեղից:

«Ո՛չ, այս ներելի չէ, այս ներելի չէ», ցած ձայնով բացականչեց նա և հեռացավ դեպի լուսամուտը: Նա բաց արեց լուսամուտի տախտակե փեղկերը և, սրբելով ապակու գոլորշին, դեպի դուրս նայեց: Դուրսը գիշերը բոլորովին մութն էր: Լուսամուտի առջև երևում էին փողոցում տնկված ծառերի կատարների տակավին մերկ ճյուղերը, իսկ այն կողմը, հեռու, դիմացի հսկա տները գիշերային մթության մեջ նկարվում էին իրենց մռայլ ուրվագծերով: Ոչ ոքի լուսամուտից ճրագի լույս չէր երևում, որովհետև բոլորի տախտակե փեղկերը փակ էին: Երևում էր միայն փողոցի լապտերը, որ իր փայտե սյունի վրա կանգնած շուրջը, շատ մոտ տարածության վրա, աղոտ լույս էր սփռում, և այդ լուսավորված տարածության վրա փողոցի սալահատակը պղտոր ջրի գույնի էր խփում:

«Ինչպես երևում է, դուրսը բավական ցուրտ է», ասաց նա ինքնիրեն, աշխատելով մոռանալ Ջագունյանին ասած խոսքերը, որոնց հիշելիս նրա դեմքը շարունակ այրվում էր ամոթից: Նա ապակու միջից նայեց բարձր երկնքին: «Արդյոք ամպամա՞ծ է, թե մառախուղով է պատած, աստղեր չեն երևում»: Նա կամաց ճակատը կպցրեց սառն ապակուն և այս անգամ սկսեց նայել դեպի ցած, փողոցին: «Անցուդարձը կտրվել է. ոչ ոք չի երևում», շարունակում էր նա մտածել ուրիշ բաների մասին, որպեսզի բոլորովին մոռանա Ջագունյանին ասած խոսքերը: «Չէ, ահա մի մարդ. շտապով անցնում է: Իհարկե, տուն կլինի գնալիս: Տեսնես ո՞րտեղ է եղել»: Եվ այսպես, որքան աշխատում էր ուրիշ բաների մասին մտածել, չէր հաջողվում: Ջագունյանին ասած խոսքերը համատորեն ամեն ինչ ետ էին մղում նրա ուղեղից, և իրենք միայն ուզում էին տպավորված մնալ

այնտեղ:

«Է՛հ, վերջապես ինչ ուզում է, թող եզրակացնի», կամաց բացականչեց նա: «Ես այդ խոսքերը բոլորովին անկեղծությամբ ասացի և ինչո՞ւ չպետք է ներելի լինի ինձ, կամ այստեղ ի՞նչ կա ամաչելու, ի՞նչ մի պախարակելի բան եմ ասել»:

Նա հանգստացավ, և ամոթի շառագույնը դադարեց այրելու նրա դեմքը: Հեռացավ լուսամուտից և թեթև, անլսելի քայլերով սկսեց ետ ու առաջ գնալ սենյակում: Նրա աչքերն ընկան սեղանի վրա ընկած ձեռագործին: «Ես առանց չափազանցելու կասեմ, տիկին, շատ սիրուն և շատ սիրելի բան է», մտաբերեց նա Ջագունյանի խոսքերը և այս անգամ արդեն ինքնաբավականության, և անմեղ հպարտության շառագույնը պատեց նրա դեմքը: Նա ժպտաց, ինչպես ժպտում են անմեղ, բարեսիրտ երեխաները, և շարունակեց քայլել ետ ու առաջ: Այնուհետև նրա մտքում արագությամբ նորոգվեցին Ջագունյանի դատողությունները: Այդ դատողությունները նրան անսխալ էին թվում, և ինքը կատարելապես համաձայն էր նրա հետ: «Այո, ամեն բան, ինչ որ գոյություն ունի աշխարհիս երեսին, ուղղակի թե անուղղակի դեպի լավը, դեպի բարին է ծառայում», շնչաց նա Ջագունյանի խոսքերը, և այդ ոչ թե նրա համար, որ ինքն անձամբ փորձված էր այդ բանում կամ, այդ հարցը խոր քննության ենթարկելով, այդ համոզմունքին էր հասել, այլ նրա համար, որ այդ ժամանակ այդպես էր զգում: Այո, այդ ժամանակ Էմման զգում էր, որ աշխարհիս մեջ ամեն ինչ լավ և բարի է և վատ կամ չար ասած բան գոյություն չունի: «Մարդիկ միայն բարի են ծնվում, իսկ չար երբեք», հիշեց նա Ջագունյանի ուրիշ խոսքերը «և մինչև վերջն էլ այդպես մնում են», ավելացրեց նա իրենից: Մի՞թե սխալ է այդ: Մխալ չէ: Ահա իր ամուսինը, որը նույնչափ լավ մարդ է, նույնչափ բարի է, որքան և Արամիկը: Ահա ռուս աղախինը, հայ խոհարարը, հայ ծառան, դրանք բոլորն էլ լավ և բարի մարդիկ են: Նույնպես և այդ միևնույն տան հարևան բնակիչները. դրանց մեջ ոչ ոք վատ և չար մարդ չկա: Նույնիսկ այն ուշացած պարոնը, որ փոքր-ինչ առաջ փողոցում շտապ անցնում էր, նա էլ շատ լավ և բարի մարդ էր երևում: Վերջապես... ինքը Ջագունյանը... Մի՞թե նրանից էլ լավ, բարի, խելոք, ազնիվ, քաղաքավարի, սիրելի և... գեղեցիկ մարդ կա աշխարհիս երեսին... Ամենքը, ամենքը լավ և բարի են: Եվ ինչո՞ւ բարի և լավ չպետք է լինեն, քանի որ կյանքն այնքան քաղցր և սիրելի է: Նրա աչքն ընկավ պատից կախված մի գեղեցիկ

նկարի վրա: Նկարը ներկայացնում էր մի կաթոլիկ քահանա՝ սաստիկ հաստ փորով և շաղ, սափրած կլորիկ դեմքով: Նա կանգնած էր գինու տակաոտի առջև և ձեռքին կարմիր գինով կիսալից մի բաժակ բռնած՝ հիացնունքով նայում էր նրա լույսի վրա: Էմման, նայելով այդ նկարին, հանկարծ ծիծաղեց:

Ահա այդ քահանան էլ անշուշտ շատ լավ, բարի և զվարճասեր մարդ պետք է լինի. ի՛նչ վնաս, որ գինի շատ է սիրում. ո՞վ չունի որևէ պակասություն . . .»:

Ժպտալով նա շարունակեց ետ ու առաջ քայլել սենյակում: Կաթոլիկ գինեմուլ քահանան մոռացվեց, և նա շարունակեց մտաբերել այդ օրվա եղելությունը, որ նրա համար ամեն բանից քաղցր էր: Ահա ճաշը: Ինքը նստած է ուղիղ Ջագունյանի դիմացը և... նայում է նրան: Ի՛նչ լավ էր նրան նայելը: Թեև սեղանը շատ առատ էր, և կերակուրներն ամենահամեղ, բայց ինքն ախորժակ չունեի ուտելու... Իսկ Ջաքարն ի՛նչ ծիծաղելի էր, մանավանդ թուղթ խաղալիս: Նա մտաբերեց Ջաքարի կոմիկական անբավականությունն իր անհաջողությունից և ծիծաղեց: Չէ, Ջաքարը շատ ծիծաղելի է, շատ... Ահա և դաշնամուրի առջև նստած՝ նվագում է: Ի՛նչ էր այն... Մո՞ցարտ... Շո՞րթերտ... չէ, Բեթհովեն, Բեթհովեն... Ի՛նչ սքանչելի բան էր. կարծես ինքը չէր նվագում, այլ մի աներևույթ ուժ մտել էր նրա մատների մեջ և խաղում դաշնամուրի ստեղծումքների հետ: «Շնորհակալ եմ, տիկին, շատ շնորհակալ եմ, դուք հիանալի նվագում եք: Շնորհակալ եմ», հիշեց նա Ջագունյանի խոսքերը, և նրա սիրտը երջանկությամբ մարեց: «Դուք հիանալի նվագում եք»: Մի՞թե այդ լոկ հաճոյախոսություն էր, որպիսին շոայլում են տղամարդիկ կանանց առջև: Ո՛չ, ո՛չ, նրա մեջ քծնանքի մի գիծ անգամ չկար, և նա լոկ քաղաքավարության համար չէր կարող հաճոյախոս լինել: Մի՞թե ինքը իր աչքով չտեսավ, թե որքան խոր զգացված էր նա, նրա հայացքի յուրաքանչյուր գիծը, ձայնի յուրաքանչյուր ելևէջը հիացնունք և շնորհակալություն էր արտահայտում:

Էմման նորից մոտեցավ լուսամուտին և այսն առաջվա նման սեղմեց ապակուն:

«Ա՛խ, ի՛նչ լավ է» . . . անհուն քաղցրությամբ շնչաց նա և ժպտող աչքերը փակեց:

«Մեկ, երկու», կարծես երագուն համարեց նա ժամացույցի ձայնը, որ գալիս էր հարևան սենյակից: Հանկարծ աչքերը բաց արեց, այտը հեռացրեց ապակուց և ականջ դրեց:

«Մի՞թե երկուսն է», շնչաց նա զարմացած: «Այսպե՛ս արագ անցավ գիշերը... Իսկ քունս չի գալիս... Չարմանալի է . . .»: Նա փակեց լուսամուտի փեղկերը, գնաց նստեց և շարունակեց ձեռագործը:

Ու մտածմունքները նորից պաշարեցին նրան:

Վերջապես նրա աչքերի կոպերը սկսեցին ծանրանալ. քունն արագությամբ սկսեց աղոտացնել նրա քաղցր մտածմունքները և թմրեցնել նրա մարմինը: Ձեռագործը մի կողմ դրեց, խառնված աչքերը ձգեց առաստաղին և՛ երջանիկ ժպիտը դեմքին՝ հորանջեց, սիրուն կերպով բաց անելով փոքրիկ բերանը:

«Մեկ, երկու, երեք» համարեց նա ժամացույցի զարկերը, վեր կացավ, ճրագը հանգրեց և գնաց ննջարան:

Իր անկողնում պատկած էր Չաքարը: Այնպես խորն էր քնած, որ եթե թնդանոթ անգամ արձակեին, թվում էր, թե դարձյալ չէր արթնանա: Լամպի լույսն ընկնում էր նրա դեմքին: Էմման ականա կանգ առավ նրա անկողնակալի առջև և սկսեց գննաբար նայել նրա դեմքին: Տե՛ր աստված, ի՛նչ սարսափելի մեծ է նրա քիթը . . . իսկ պնչերն ի՛նչպես անճոռնի կերպով լայնանում են և անախորժ շշյունով ներս են ծծում օդը... Հապա ճակատը, ի՛նչ նեղ և անճոռնի է. . . հապա մորո՞ւքը, բեղե՞րը, հոնքե՞րը, գլխի մազերը ի՛նչպես վատ խճճվել են... հապա դե՞մքը... հապա...

Ինչ-որ վատ զգացմունք գողի նման ներս սողաց Էմմայի սիրտը, և նա ականա զգվանքով շրջեց դեմքն ամուսնուց: Բայց նույն բոպեին, կարծես բնագոյմամբ, հասկանալով, որ այդ լավ չէ, նա ի ներքուստ ինքն իր դեմ կատաղեց և անկոչ զգացմունքը խլացրեց իր մեջ: Արագ մոտեցավ լամպին, լույսը ցածրացրեց, դողդոջուն ձեռքերով հանվեց և պատկեց իր անկողնի մեջ ինչ-որ վատ, շատ վատ նախազգացումով...

Հետևյալ օրը Էմման, մտաբերելով գիշերվա իր դրությունը, շատ զարմացավ: Առաջին անգամն էր, որ մի օրվա տպավորությունները այդ աստիճան գբադեցնում էին նրա միտքն ու սիրտը, և նա որքան աշխատում էր որևէ բացատրություն տալ այդ երևույթին, մնում էր տարակուսած: Ոչ մի պատճառ չէր գտնում, որ հավանական լիներ, և այդ պատճառով նրա տարակուսանքն ավելի մեծանում էր: Այնինչ այդ օրը նա իրեն տխուր էր զգում, առանց որևէ ակնհայտ պատճառի: Նախորդ օրվա անգուսպ ուրախության հետքն անգամ չկար նրա մեջ: Մի ինչ-որ ծանր, դառն զգացմունք ճնշում էր նրա սիրտը: Նա զգում էր, որ սովորական ախորժակով չի խմում առավոտյան թեյը, սովորական ախորժակով չի ուտում նախաճաշը: Ամուսնու կատակները նրան դուր չէին գալիս: Մինչև անգամ, երբ առավոտյան հագցնում էր Արամիկին, մայրական այն խանդավառ սիրով չհամբուրեց նրա վիզը, ծնոտի տակ, ինչպես ուրիշ անգամներ: Աղախնի և ծառայի վրա ինչ-որ աննշան պատճառով մի քանի անգամ բարկացավ, որ առաջ չէր պատահում:

Այդ օրն իր և Արամիկի համար մի քանի բաներ ուներ գնելու: Ժամը տասնևմեկն էր: Առավ Արամիկի ձեռքը և դուրս եկավ տանից: Դվորցովայա փողոցի վրա մտավ մի խանութ: Խանութը մի նեղ կամարով բաժանված էր երկու մասի: Առաջին մասում չկային հարկավոր իրերը, նրան հրավիրեցին երկրորդ մասը: Նա արդեն գնել էր, ինչ որ հարկավոր էր, և նայում էր այնտեղ դարսած մանր-մունր առարկաներին, երբ հանկարծ խանութի առաջին մասից լսվեց Չագունյանի ձայնը:

Կարծեն այստեղ նվիրատվություն է ընդունվում մի չքավոր ընտանիքի օգտին, ասում էր նա:

Այստեղ է ընդունվում, եղավ պատասխանը:

Խնդրեմ նվիրատվության ցուցակը:

Էմման հիշեց, որ երկու օր առաջ լրագրում մի լուր էր տպված, որով հրավիրում էին բարեգործների ուշադրությունը, թե այսինչ խանութում մի շատ չքավոր

ընտանիքի օգտին նվիրատվություն է հավաքվում: Նա նայեց դեպի խանութի առաջին մասը, բայց մի քանի գնորդ կանայք և բաժանող կամարի պատը խանգարում էին նրան տեսնելու Ջագունյանին: Սակայն մի քանի րոպեից հետո էմման տեսավ նրան, երբ նա արդեն դուրս էր գնում խանութից: Նա շտապով մի քանի մանր-մունր բաներ էլ գնեց և Արամիկի հետ դուրս եկավ խանութի առաջին մասը:

Չքավոր ընտանիքի օգտին այստե՞ղ է ընդունվում նվիրատվությունը, հարցրեց նա մի գործակատարի:

Այո, տիկի՛ն:

Էմման հանեց հինգ ռուբլիանոց մի թղթադրամ, անխոս տվեց նրան, և առնելով Արամիկի ձեռքը, ուզում էր դուրս գնալ:

Չստորագրեցիք, տիկին, քաղաքավարությամբ նկատեց նրան գործակատարը, բաց ցուցակն ու գրիչը առաջարկելով նրան:

Էմման առավ գրիչը, և նախքան ստորագրելը, կարդաց վերջին նվիրատվությունը, որ, ինչպես երևում էր, Ջագունյանինն էր. «Ոմն 20 ռ. »: Նա շտապով հանեց դարձյալ հինգ ռուբլի, տվեց գործակատարին և ստորագրեց . «Մի տիկին 10 ռուբլի»: Այնուհետև առանց նայելու գործակատարին, առանց նայելու իր շուրջը, կարծես ամաչելով, վերցրեց գնած իրերն, առավ Արամիկի ձեռքը և շտապ դուրս գնաց խանութից: Ինչ-որ ակտիվի հուզմունք պաշարել էր նրան, մտքերը խառնվում էին նրա գլխում, և նա զգում էր, թե դեմքն այրվում է շառագունով:

Դեռևս վաղ էր, նա չուզեց այդպես շուտ տուն դառնալ և, Արամիկի ձեռքից բռնած, անցավ դեպի պալատ: Պալատի առջև՝ ծառուղիի ծայրին, տեսավ Ջագունյանին, որը մի կողմ քաշված՝ խոսում էր մի պարոնի հետ: Էմման մոտեցավ նրան և պետք է անցներ նրա մոտով, առանց հույս ունենալու, թե նա կտեսնի իրեն, բայց նույն րոպեին Ջագունյանն, երևի վերջացնելով խոսակցությունը, սեղմեց խոսակցի ձեռքը և ուզում էր անցնել միևնույն ուղղությամբ, ինչ որ էմման:

Նա տեսավ Էմմային և իսկույն մոտեցավ նրան:

Բարև ձեզ, տիկին. ներեցեք, քիչ էր մնում անցնեի առանց ձեզ նկատելու, ասաց նա ջերմորեն սեղմելով նրա ձեռքը:

Դուք այնպես տաք խոսակցության մեջ էիք այն պարոնի հետ, ասաց Էմման ժպտալով:

Այո, պատասխանեց Ջագունյանը, կանթելով Արամիկի թշկիր: Իմ փաստաբանն էր, որին հանձնել եմ գործս:

Հապա ասում էիք, թե գործն այնքան էլ դժվարություններ չի ներկայացնում ձեզ համար:

Ինչ ուզում է լինի, տիկին, դատարանի հետ փոքր ի շատե խճճված գործ ունեցողը առանց փաստաբանի ոչինչ չի կարող անել: Ես տեղեկացա, որ հակառակորդներս ուզում են գործն ավելի խառնել, այնպես որ վախենում եմ, թե մի՞ գուցե պատրաստություններ չտեսած տանուլ տամ գործը:

Եվ նա համառոտ, ընդհանուր գծերով սկսեց պատմել գործի էությունը:

Դանդաղ քայլերով նրանք առաջ էին գնում: Էմման զգում էր, թե ինչպես կամաց-կամաց անցնում էր իր անորոշ տխրությունը, և երեկվա նույնպես անորոշ ուրախությունը նորից պաշարում է իրեն: Ջագունյանի պատմելու ժամանակ նա երբեմն ակամա գննողական հայացքով դիտում էր նրան և ամեն անգամ ներքուստ մի տեսակ գոհունակություն էր զգում, տեսնելով նրա պատկառելի և գրավիչ արտաքինը, որով տղամարդկանցից շատ քչերն են լինում օժտված: Նա մինչև անգամ մի տեսակ հպարտություն էր զգում, երբ տեսնում էր, որ անցուդարձ անող համարյա բոլոր կանայք մի առանձին հայացքով էին նայում Ջագունյանին, իսկ նրա հետ և իրեն, և այդ հպարտությունն ավելանում էր ավելի այն ժամանակ, երբ տեսնում էր, որ Ջագունյանը, բացի իրենից, ոչ ոքի ուշադրություն չի դարձնում, իսկ շատերին բոլորովին չի էլ նայում: Եվ իրավ, Ջագունյանն անցնելով Էմմայի հետ, այնպիսի սիրով և իրեն հատուկ զգաստ քաղաքավարությամբ էր խոսում նրա հետ, որ կարծես այն ահագին մայթի վրա,

բացի նրանից, ոչ ոքի և ոչինչ չէր տեսնում: Երևում էր, որ սովորականից ավելի լավ տրամադրության մեջ էր: Խոսակցությանն երբեմն այնպիսի սրամիտ և թեթև կատակի ձև էր տալիս, որ էմման ակամա ծիծաղում էր: Բնավորության այդ մի գիծը թեև նա առաջ էլ նկատում էր Չագունյանի մեջ, մանավանդ Չաքարի հետ ունեցած խոսակցության ժամանակ, բայց այժմ այդ գիծը նրան ավելի էր աչքի ընկնում և ավելի էր գրավում նրան: Թեև Չաքարը ոտից գլուխ կատակ էր, բայց նա երբեմն այնպիսի անհամ կատակներ գիտեր անել, որ լսողը ծիծաղում էր նրա համար միայն, որ այդ կատակները անհամ էին, այնինչ Չագունյանի կատակները լինում էին այնքան սրամիտ, երբեմն հեզնական, թեթև, թուուցիկ և անսպասելի, գլխավորը անսպասելի, որ լսողն ուզեր-չուզեր պետք է անպատճառ հիացման ժպիտ արտահայտեր: Եվ այդ կատակները ոչ թե խանգարում, այլ ընդհակառակն, մինչև անգամ մի տեսակ ներդաշնակություն էին տալիս նրա լուրջ և զգաստ բնավորությանը: Հասնելով «Քաղաքային ժողովարանին»՝ նրանք դարձան և նույն դանդաղ քայլերով սկսեցին ետ դառնալ:

«Ազնվականների ժողովարանի» առջև, լայն մայթի վրա, Չագունյանը հանկարծ տեսավ այն զինվորականին, որին մի քանի օր առաջ գիշերը հանդիպեց հյուրանոցի սանդուղքի վրա: Զինվորականը գալիս էր դիմացից մի գեղեցիկ մանկահասակ կնոջ հետ, բայց ոչ այն, որի հետ այն գիշերը տեսավ նրան Չագունյանը: Ինչպես երևում էր, նա դեռ հեռվից էր նկատել Չագունյանին: Այնինչ Չագունյանը նրան տեսավ այն ժամանակ, երբ նա իրեն ուղեկցող կնոջ հետ նրանից մի քանի քայլ հեռավորությամբ պետք է անցներ նրա մոտով: Զինվորականը, նայելով նրան՝ ձեռքը մոտեցրեց գլխարկին իբրև բարևի նշան, բայց նույն վայրկյանին Չագունյանն արագ շրջեց դեմքը առանց պատասխանելու նրա բարևին, ցույց տալով, թե չտեսավ նրան:

Էմման տեսավ այդ և ետ նայեց զինվորականի կողմը:

Այն զինվորականը, կարծեմ, ձեզ բարևեց, պ. Չագունյան, ասաց նա:

Ո՞ր զինվորականը, շփոթված հարցրեց Չագունյանը և, փոխանակ ետ նայելու, դիտմամբ նայեց այս ու այն կողմը:

Ահա նա, որ գնում է այն կնոջ հետ:

Չագունյանը, ըստ երևույթին ցույց տալու համար միայն, որ ուզում էր տեսնել, թե այդ ինչ զինվորական էր իրեն բարևողը, ետ նայեց և նույն բուսակին էլ դեմքը դարձրեց:

Հա՛, ասաց նա հանգիստ ձայնով, Չտեսա:

Այնինչ էմման նկատեց, որ նա տեսավ զինվորականին, բայց դիտմամբ չպատասխանեց նրա բարևին: Ակամա հետաքրքրությամբ նայեց Չագունյանի դեմքին և նկատեց, որ շփոթված և մոռալված է: Եվ մի քանի բուսակ առաջ այնքան պարզ և հասկանալի այդ մարդն այժմ իր շփոթված և մոռալ դեմքով այն աստիճանի մութ և խորհրդավոր էր երևում նրան, որ թվում էր, թե ոչ մի կերպ չի կարելի թափանցել նրա հոգին՝ իմանալու համար, թե ինչ է կատարվում այնտեղ: Սակայն Չագունյանի մեջ կատարված այդ փոփոխությունն երկար չտևեց. կարծես, հանկարծ ուշքի գալով, որ իրեն ականա կորցրել էր, նա բռնի կերպով տիրապետեց իրեն և վերստացավ իր առաջվա տրամադրությունը: Էմման դարձյալ ականա գննողաբար նայեց նրա դեմքին և զարմանքով տեսավ, որ նրա հանկարծակի փոփոխության հետքն անգամ չկա. նույն խելացի, նույն հանդարտ ու մերթընդմերթ նույն քաղցրությամբ ժպտող դեմքը, որ այնքան ծանոթ և ականա գրավում էր նրան: Որքան էմման մոտ էր ծանոթանում, խորը դիտում Չագունյանին, այնքան այդ տարօրինակ մարդը նրան զարմանալի և անհասկանալի էր թվում: Ոչ մի կերպ չէր կարողանում նրա մասին մի ճիշտ, ամփոփ գաղափար կազմել, որպեսզի նրա հետ ունեցած իր հարաբերությանը համարձակորեն տար այն եղանակը, որին, թեև տակավին անորոշ, բայց ձգտում էր նրա սիրտը: Այդ մարդու մեջ հենց սկզբից նա շատ մութ կերպով տեսնում էր մի բան, ի՞նչ ինքն էլ չգիտեր որ ականա ստիպում էր նրան փոքր ինչ գսպված մնալ և մինչև անգամ նայել նրա վրա... կասկածանքով: Եվ արդյոք լա՞վ էր այդ մի բանը, թե վատ, հենց այդ էր, որ նա չգիտեր և, թվում էր, թե երբեք էլ չի գիտնալ:

Բաժանվելիս Չագունյանն ասաց.

Այս գիշեր «Հայուհյաց Բարեգործական Ընկերության» օգտին կոնցերտ են տալիս, դուք այնտե՞ղ կլինեք:

Չգիտեմ, ճշմարիտ, պատասխանեց Էմման: Եթե Չաքարը տոմսակ լինի վերցրած...

Ես չեմ կարծում, թե նա դեպի բարեգործական նպատակն անտարբեր գտնվի, ասաց ժպտալով Չազունյանը:

Էմման հիշեց խանութի անցքն և կարմրեց:

Ես էլ չեմ կարծում, պատասխանեց նա նույնպես ժպտալով:

Չազունյանը սեղմեց նրա ձեռքը, նորից կանթեց Արամիկի թշիկն ու հեռացավ:

Էմման մի քանի անգամ ետ նայեց նրան, ինքն էլ չիմանալով ինչու, և Արամիկի հետ դիմեց դեպի տուն:

13

Չաքար, այսօրվա կոնցերտի համար տոմսակ վերցրե՞լ: Ես:

«Հայուիյաց Բարեգործական Ընկերության» օգտի՞ն: Ի՞նչպես չէ. երեք հատ, մեկը քեզ համար, մյուսն ինձ, երրորդը Չազունյանի համար: Ես գիտեմ, որ տոմսակ վերցնելու համար նա ժամանակ չի ունենա:

Դու ի՞նչ գիտես. գուցե նա քեզանից առաջ է վերցրել: Ես այսօր պատահեցի նրան և առաջին անգամ նա հիշեցրեց ինձ այդ բանը:

Հաա՞, պատահեցի՞ր: Դե, ինչ անենք, թող վերցրած լինի, թող մի տոմսակ ավել լինինք վերցրած, նպատակը բարեգործական է, իբրև թե Արամիկին էլ հետներս ենք տարել: Տոմսակը վերցնելուց հետո անցա Չազունյանի կողմը, բայց նրան չգտա հյուրանոցում: Մտադիր եմ երեկոյան էլ անցնել այն կողմը գործ ունեմ այդ ժամանակ նա անպատճառ տանը կլինի, կվերցնեմ հետս, կգնանք, թեյ կխամենք, իսկ հետո միասին կգնանք թատրոն: Ի՞նչպես է, հավանո՞ւմ ես ծրագիրս:

Էմման նայեց նրա բարի, ժպտուն աչքերին և ծիծաղեց:

Հավանում եմ, ասաց նա: Նա ուզեց պատմել խանութի անցքը, բայց ամոթի նման ինչ-որ մի զգացմունք ստիպեց նրան լռել:

Ճաշից հետո՝ իր սովորության համեմատ՝ կուշտ քնելով, Ջաքարն երեկոյան դուրս գնաց իր «ծրագրի» համեմատ գործելու:

Էմման սպասում էր, որ նա անպատճառ կգա Ջագունյանի հետ, բայց նա մենակ վերադարձավ:

Ես հուսահատված եմ, Էմմա, մտնելուն պես ասաց նա: Այստեղից ուղղակի գնացի Ջագունյանի մոտ, տանը չգտա: Հետո գնացի գործիս և վերադառնալիս դարձյալ անցա նրա կողմը դարձյալ այնտեղ չէր: Սպասեցի մոտ տասն րոպե չեկավ: Ճարահատյալ, ահա, գալիս եմ մենակ: Ի՞նչ արած, սիրելիս, առանց նրան պետք է գնանք: Եթե նա գնալու է, ինքը կգա, բայց ես ուզում էի, որ միասին գնայինք և նստեինք:

Կինը սառնությամբ, կարծես վիրավորված, նայեց նրան և ոչինչ չպատասխանեց: Մինչև Ջաքարի գալը, երբ նա սպասում էր, որ Ջագունյանը կգա նրա հետ, մեծ ցանկություն ուներ կոնցերտ գնալու, բայց այժմ այդ ցանկությունը մի ակնթարթում անցավ:

Մինչև թեյ խմելը Էմման դեռ հագնված չէր: Նա այնպիսի դանդաղությամբ էր խնում թեյը, որ կարծես բոլորովին մտադիր չէր այդ գիշեր տանից դուրս գնալու: Ջաքարը, որ թեյը առաջ դրած՝ զբաղված էր այդ օրվա լրագրերի ընթերցանությամբ, հանկարծ հանեց ժամացույցը և նայեց:

Պահ, ժամը շուտով ութը կլինի, բացականչեց նա: Էմմա, ի՞նչ ես անում, գնա հագնվիր, է՛: Դեռ դու թեյդ էլ չես վերջացրել:

Ի՞նչ ես շտապում, փոքր-ինչ ուշ գնանք, ի՞նչ կա որ, պատասխանեց Էմման:

Մի վախիր, առանց այն էլ ուշ կգնանք. կես ժամ է մնում: Մինչև կհագնվես, մինչև կգնանք, արդեն բավական կուշանանք: Շտապի՛ր, շտապի՛ր:

Էմման, չնայելով ամուսնու խոսքերին, շարունակեց դանդաղությամբ խմել թեյը: Սակայն այդ բաժակը շուտով վերջացրեց, կամաց վեր կացավ, դուրս գնաց հագնվելու: Հայելու առջև կանգնած՝ հագնվում էր դանդաղությամբ. կարծես նրա համար միևնույն էր, որ կորսետը լավ չսեղմեց, որից և իրանն ու կուրծքը լավ ձև չստացան. նույնպես ուշադրություն չդարձրեց և հագուստի մի քանի մանր-մունր բաների վրա, որոնք, չնայելով իրենց աննշան լինելուն, ուրիշ անգամներ կատարելապես պսակում էին նրա գեղեցիկ արտաքինը: Հագուստը վերջացնելով, ծածկեց գլխին բամբակի գունդ-գունդ գործած սպիտակ շալը, վերցրեց ձեռնոցները և ուզում էր դուրս գնալ, երբ հանկարծ նրան թվաց, թե Ջագունյանը կոնցերտում կլինի: Եվ իսկապես, եթե նա կոնցերտ չպետք է գնար, էլ ինչո՞ւ էր այդ օրը հարցնում Էմմային, թե նրանք պե՞տք է գնան: Շալը շտապով վերցրեց գլխից, ձեռնոցները ետ շարտեց աթոռի վրա և այս անգամ սկսեց գննողաբար նայել իր հագուստին, դեմքին, մազերի սանրվածքին: Դեմքը ժպտում էր և ասում ինձ կատարելապես ոչինչ հարկավոր չէ, բայց հագուստի և մազերի սանրվածքի պակասություններն իսկույն աչքի ընկան: Ուղղեց ինչ որ հարկավոր էր, մի անգամ շուռումուռ եկավ հայելու առջև, վերցրեց շալն և այս անգամ ծածկելու վրա էր, երբ հարևան սենյակից լսվեց Ջաքարի ոտների ձայնը, և նա ներս մտավ շտապով:

Էմմա, ի՞նչ ես անում, է՛, չվերջացրի՞ր, ասաց նա:

Վերջացրի, վերջացրի, պատասխանեց ժպտալով Էմման:

Դայակին Արամիկի վերաբերմամբ մի քանի պատվերներ տալով, նրանք դուրս գնացին, նստեցին մի կառք և դիմեցին դեպի «Քաղաքային թատրոն»:

Կոնցերտի նպատակը բարեգործական լինելով, թատրոնը լի էր հանդիսականներով, որոնց թվում, բացի հայերից, կային և բավականաչափ օտարազգիներ, որովհետև կոնցերտին մասնակցողների մեծ մասը օպերայի երգիչ-երգչուհիներ էին: Կոնցերտի առաջին բաժինն արդեն սկսվել էր, երբ Ջաքարն ու Էմման ներս մտան դահլիճը: Բարեբախտարար նրանց համարներն աթոռների շարքի ծայրումն էին, և նրանք, առանց ուրիշներին անհանգստություն պատճառելու, նստեցին իրենց տեղերը: Էմման բոլորովին ուշադրություն չդարձրեց, թե բեմի վրա ով է երգողը և ինչ են երգում, այլ նստելուն պես

աչքերով սկսեց որոնել Ջագունյանին: Նա դիտեց առջևի և ետևի շարքերը սկզբից մինչև վերջը, բայց Ջագունյանին չտեսավ: Նայեց և օթյակներին, կարծելով, թե գուցե այնտեղ է նստած, բայց այնտեղ էլ Ջագունյան չկար: Հանդգտվելով, որ Ջագունյանը կամ դեռ չի եկել, կամ բոլորովին չի գա, նա աչքերն ուղում էր դարձնել դեպի բեմը, երբ հանկարծ օթյակներից մեկի մեջ տեսավ այն գինվորականին, որ այդ օրը փողոցում Ջագունյանին բարև տվեց, բայց որին Ջագունյանը չտեսնելուն տվեց: Ջինվորականը նստած էր երկու գեղեցիկ կանանց հետ և, ըստ երևույթին, մեծ ուշադրությամբ նայում էր բեմին: Էմման մտաբերեց Ջագունյանի այդ օրվա շփոթված ու մոռյալ դեմքը և այդ գինվորականի ներկայությունը նրան շատ անախորժ թվաց, թեև բոլորովին չգիտեր, թե ով էր նա: Այդ օրվա հանդիպումից այսքանս միայն եզրակացրեց, որ Ջագունյանի և այդ գինվորականի միջև ինչ-որ կա, որը շատ անախորժ է Ջագունյանի համար: Այժմ կարծեց, թե գուցե Ջագունյանն եկել էր, բայց տեսնելով, որ գինվորականն այստեղ է, հեռացել էր, որպեսզի չտեսնի կամ չհանդիպի նրան: Նա սաստիկ տխրեց: Մինչև անգամ ատելության նման մի զգացմունք շարժվեց նրա սրտում դեպի այդ անծանոթ գինվորականը: Նա չիմացավ, թե ինչ երգեցին և ինչպես վերջացավ կոնցերտի առաջին բաժինը: Վարագույրն իջավ, շուրջն սկսեցին ծափահարել և «բռավո՛ր», «բի՛ս» գոռալ:

Ի՞նչ ես ծափահարում, դժգոհությամբ ասաց նա ամուսնուն, որը համարյա ամենից եռանդով էր ծափահարում:

Ի՛նչպես չծափահարեմ, քանի որ ռուս երգչուհին հայերեն «Ոհ, ինչ անուշ» երգեց, հիացմունքով պատասխանեց Ջաքարը և շարունակեց ծափահարել:

Վարագույրը բարձրացավ, երգչուհին դուրս եկավ, ժպտալով գլուխ տվեց և, չնայելով ամեն կողմից լսվող «բիս»-երին, նորից հեռացավ: Վարագույրը նորից իջավ:

Ի՞նչ, չհավանեցի՞ր, հարցրեց Ջաքարը կնոջը, երբ դահլիճը խաղաղեց:

Ի՞նչ կար հավանելու, ես չեմ հասկանում, պատասխանեց կինը:

Ի՞նչպես թե, ինչ կար հավանելու, բացականչեց Չաքարը: Հրաշալի բան էր, ի՞նչ էս ասում, հրաշալի բան «Вox иHч ануш»:

Եվ նա իր սովորական չափազանցություններով սկսեց բացատրել, թե ինչու և ինչով էր հրաշալի ոուս երգչուհու հայերեն երգած «Вox иHч ануш» երգը:

Դուրս չե՞ս գալիս, հարցրեց նա կնոջը:

Ոչ, նոր չեկա՞նք, պատասխանեց կինը:

Լավ:

Չաքարը վեր կացավ և մենակ դուրս գնաց դահլիճից:

Էմման մնաց նստած: Անուշադիր և տխուր հայացքով նայեց իր շուրջը, մեծ մասամբ դատարկ աթոռներին, որովհետև հանդիսականների մեծ մասը դուրս էր գնացել դահլիճից, նայեց և ծանոթ օթյակին, որպեսզի լավ տեսնի, թե այն ինչ մարդ է, որից Չագունյանն այնպես խորշում է, բայց օթյակը դատարկ էր . զինվորականը երկու կանանց հետ դուրս էր գնացել: Էմման սկսեց մտածել, թե ինչ կապ կարող էր լինել զինվորականի և Չագունյանի միջև, արդյոք ի՞նչ տարածայնություն, անախորժություն էր պատահել նրանց միջև, որի պատճառով Չագունյանն այնպես խորշում էր նրանից և մինչև անգամ չէր ուզում պատասխանել նրա բարևին: Գուցե մեղավորը Չագունյանն էր, որ այդպես խորշում էր այդ զինվորականից, ապա թե ոչ ինչո՞ւ պետք է խորշեր նրանից, եթե մեղավորը նա լիներ: Ինչո՞ւ չէ. կարող է մեղավորը և այդ զինվորականը լինել. գուցե այդ մարդը Չագունյանին այնպիսի ծանր վիրավորանք է հասցրել, որ նա ոչ մի կերպ չի ուզում նրան ներել: Էմման մտաբերեց Չագունյանի շփոթված ու մոայլ դեմքը և տեսավ, որ դա մեղավոր մարդու դեմք չէր, այլ սաստիկ վիրավորված, սաստիկ անպատված մարդու դեմք, որ իրեն հասցրած վիրավորանքի և անպատվության հետ ոչ մի կերպ չի ուզում հաշտվել:

Տեսնելով, որ մտքերն ու ենթադրություններն իրեն շատ հեռու են տանում և ոչ մի բավարար եզրակացության չեն հասցնում, քանի որ ինքը՝ փաստն էլ տակավին ենթադրություն է, նա այլևս ոչինչ չուզեց մտածել, վեր կացավ և դուրս գնաց

դահլիճից: Բայց ո՞րքան եղավ նրա զարմանքը, երբ տեսավ իր ամուսնուն մի կողմը քաշված՝ այն զինվորականի հետ բարեկամաբար խոսելիս: Էմման երբեք չէր կարող երևակայել, թե Չաքարը նրա հետ որևէ հարաբերություն կարող է ունենալ, քանի որ Չաքարը ոչինչ չէր ասել նրան, թե մի այդպիսի ծանոթ կամ բարեկամ ունի, այնինչ նրանց խոսակցության ձևը ցույց էր տալիս, որ նրանք նոր ծանոթներ չէին, այլ՝ հին բարեկամներ: Նա ուզում էր և՛ մոտենալ նրանց, և՛ չէ, որովհետև զինվորականը, ներկայանալով տակավին իբրև մի խորհրդավոր անձնավորություն, և՛ հետաքրքրում էր նրան, և՛ ատելության զգացմունք ներշնչում, թեև ինքն էլ պարզ չգիտեր, թե ինչ բանի համար: Սակայն նա մնաց այնտեղ, որտեղ կանգնած էր: Ավելի լավ համարեց սպասել, մինչև որ Չաքարը կվերջացնի խոսակցությունը և կմոտենա իրեն. այնուհետև նրանից տեղեկություն կհարցնի այդ զինվորականի մասին: Չաքարը զինվորականի հետ խոսում էր մեջքը կնոջ կողմն արած, ապա թե ոչ Էմման կարծում էր, որ եթե նա տեսներ իրեն մենակ կանգնած, իսկույն զինվորականին կթեքեր և կծանոթացներ իր հետ: Այնինչ զինվորականը կանգնած էր դեմքը նրա կողմն արած և, չնայելով, որ խոսում էր Չաքարի հետ, բայց աչքերը շարունակ նրա կողմն ուներ: Էմմային թվաց, թե զինվորականը ճանաչում է իրեն, որովհետև այդ օրը տեսավ իրեն Չազունյանի հետ զբոսնելիս: Բայց նրա հայացքն այնպես սուր ու համառ էր, որ Էմման ակամա շփոթվեց և աչքերը շրջեց ուրիշ կողմը. զինվորականը նրան շատ լիրբ և ավելի ատելի թվաց: Էմման այժմ սկսեց դիտել առջևը զբոսնող հանդիսականներին և նրա աչքերն ընկան այն երկու կանանց վրա, որոնց հետ նստած էր օթյակում զինվորականը: Նա գննողաբար նայեց նրանց: Նրանք երկուսն էլ ռուս էին երևում, միջին տարիքով, բայց իրենց տարիքից արհեստական միջոցներով երիտասարդացած: Նրանք հեովից թեև գեղեցիկ էին երևում, բայց մոտիկից փորձառու կնոջ աչքն իսկույն տեսնում էր, թե արհեստական երբեմն ինչպիսի հմտությամբ կարողանում է մրցել բնականի հետ:

«Ո՞վքեր են արդյոք», մտածում էր Էմման, աչքերը չհեռացնելով նրանցից: Նրա բարեկամներն են, թե մեկը կինն է, մյուսը քույրը կամ թե...»:

Էմման զզվանքով դեմքը շրջեց նրանցից, դարձավ և մտավ դահլիճ:

Նա հույսը բոլորովին կտրեց, թե այդ գիշեր թատրոնում կտեսնի Ջագունյանին:
 Նա այլևս չէր կասկածում, որ Ջագունյանը կամ բոլորովին չպետք է գար
 թատրոն, կամ թե՛ եկել էր և, տեսնելով, որ զինվորականն այնտեղ է, հեռացել էր
 անմիջապես:

Նա այլևս չէր ուզում մնալ, ուզում էր դուրս գնալ և ասել ամուսնուն, թե գլուխը
 ցավում է, տուն գնան, բայց ավելի լավ համարեց լսել կոնցերտի երկրորդ բաժինն
 էլ և հետո տուն գնալ, մանավանդ որ արդեն զանգը տվին և հանդիսականներն
 սկսեցին ներս գալ: Ներս մտավ և Ջաքարը:

Չը, մենակ չձանձրացա՞ր, հարցրեց նա, նստելով կնոջ կողքին:

Այն ո՞ւմ հետ էիր խոսում, պատասխանի տեղ հարցրեց էմման.

Ի՞նչ, դու տեսա՞ր:

Այո, դուրս եկա: Ինչ-որ զինվորականի հետ մի կողմը քաշված տաք-տաք
 խոսում էիր: Ո՞վ էր:

Նա ին և Ջագունյանի ուսանողական ընկերն էր, որ ուսումը մեզ հետ
 ավարտելով, մտավ զինվորական ծառայության մեջ: Մինչև հիմա
 Թեոդոսիայումն էր լինում, իսկ վերջին ժամանակներս փոխ-գնդապետության
 աստիճան են տվել և տեղափոխել այստեղ: Ազգը Ջագորսկի է: Ահա նա
 օթյակում:

Ջաքարն աչքերով ցույց տվեց օթյակը, ուր հենց նոր մտավ Ջագորսկին երկու
 կանանց հետ:

Անպիտանը շատ հունարով տղա էր, շարունակեց Ջաքարը: Եվ տեսնո՞ւմ ես,
 այդքան երիտասարդ հասակում նա հազիվ քառասուն տարեկան լինի
 փոխգնդապետության աստիճան է ստացել: Ասում էր, որ Պլենայի
 ճակատամարտին մասնակցել է և բավական հաջող կերպով, ձեռքին էլ վերք է
 ստացել, ցույց տվեց: Պատմում էր իր...

Ո՞վքեր են մոտը նստած կանայք, հարցրեց Էմման:

Չգիտեմ, միայն գիտեմ, որ նա ոչ կին ունի և ոչ՝ ազգական: Է՛հ, զինվորական է, Էլի՛: Եթե ինձ հարցնես, զինվորականներին այդպես ավելի հարմար է:

Որ շամուսնանան և մեկի տեղ երկու անբարոյական կանանց հե՞տ ման գան, նկատեց Էմման:

Չաքարը ծիծաղեց:

Ինչո՞ւ անպատճառ անբարոյական, ասաց նա: Ինչպես տեսնում եմ...

Նա չվերջացրեց և գլուխն արագ բարձրացրեց . նրա կողքին աթոռի մոտ կանգնած էր Չազունյանը:

Պա՛հ, կանչեց նա, այս ո՞րտեղից... երկնքի՞ց իջար:

Էմման նույնպես արագ բարձրացրեց գլուխը և նայեց Չազունյանին:

Ոչ, այս մի քանի աստիճանը իջա, պատասխանեց ժպտալով Չազունյանը, ցույց տալով դահլիճի մուտքը:

Նա սեղմեց դեռ Էմմայի, հետո Չաքարի ձեռքը:

Այ քեզ սյուրպրիզ, կանչեց ուրախացած Չաքարը . . . Ախր ես քեզ համար տոմսակ էի վերցրել: Այսօր երկու անգամ եկա հյուրանոց՝ սպասեցի քեզ, բայց դու չկայիր:

Շնորհակալ եմ, որ ինձ չես մոռացել, բայց քեզանից առաջ ես արդեն ինձ համար տոմսակ էի վերցրել:

Բայց ո՞րտեղ էիր, ինչո՞ւ այսքան ուշացար, տեղդ ո՞րտեղ է: Եկ իմ տեղս նստիր, ես կկանգնեմ: Հա՛, այս աթոռն էլ խո մերն է . մի կարգումն առա, որ միասին նստենք: Եկ նստիր:

Չէ, միևնույն է, նասիր, շատ նասելով հոգնել են: Ես տեղս կգտնեմ, երկրորդ կարգումն է կարծեմ:

Հը՞, ինչո՞ւ այսքան ուշացար:

Մորաքրոջս տանն էի: Այստեղ մի մորքուր անեմ, մի շատ բարի ծեր կին է . ապրում է փեսայի և աղջկա տանը: Ես բոլորովին չգիտեի, թե նա այստեղ է ապրում, բայց այսօր անսպասելի կերպով պատահեցի նրա փեսային և այդ բանը նրանից միայն իմացա: Փեսան տարավ իրենց տուն, խեղճ կինը շատ ուրախացավ: Խեղճը կարծելիս է եղել, թե ես արդեն վաղուց մեռել եմ: Մինչև հիմա էլ չէր թողնում:

Այդպես, հը՞, ասաց Չաքարը: Իհարկե, քեզ պես թափառական քրոջ որդի որ ունի, ինչո՞ւ պետք է քեզնից ճիշտ տեղեկություններ չունենար: Բայց ես բոլորովին չէի կարծում, թե դու այս գիշեր կգաս կոնցերտ:

Ինչո՞ւ:

Ես ի՞նչ գիտեմ: Որովհետև ուշացար: Հա՛, հանկարծ կանչեց Չաքարը, Չազոբսկին այստեղ է: Տեսնո՞ւմ ես օթյակում, երկու կանանց հետ:

Էմման աչքի տակով նայեց Չազունյանին, տեսնելու համար, թե Չազոբսկու ներկայությունը նո՞ւյն ազդեցությունը կունենա նրա վրա, ինչ որ այդ օրը, երբ պատահեցին նրան փողոցում, բայց Չազունյանը, ըստ երևույթին, գիտեր, որ Չազոբսկին այնտեղ էր, և գիտեր, թե որտեղ է նստած, որովհետև նրա դեմքը մնաց նույնը, ինչ որ առաջ և նա բոլորովին չնայեց այն օթյակին, որ ցույց տվեց Չաքարը:

Հա, ասաց նա անասրբեցությամբ, գիտեմ...

Տեսնո՞ւմ ես, անպիտանը փոխ-գնդապետության աստիճան է ստացել, և պաշտոնով տեղափոխել են այստեղ, շարունակեց Չաքարը: Այսօր պատահել է քեզ պրոսպեկտի վրա, բայց դու չես տեսել նրան:

Ճշմարիտ է: Ես տիկնոջ հետ էի: Նա ինձ բարևել է, բայց ես չեմ նկատել: Տիկինն ասաց ինձ այդ:

Չնայելով, որ Թեոդոսիայում ձեր մեջ ինչ-որ անախորժություն է պատահել, չասաց, թե ինչ անախորժություն . մի ժամանակ, երևի, կիմանաս, ասում է, և դու, ինչպես երևում է, վիրավորված ես նրանից, բայց և այնպես պետք է ասած, որ նա շատ լավ մարդ է. գոնե ես սիրում եմ նրա բաց բնավորությունը և խիզախությունը: Էմմա, ուզո՞ւմ ես քեզ ծանոթացնեմ նրա հետ, դարձավ նա կնոջը:

Էմման մի սուր և սառը հայացք նետեց նրա վրա և ուզում էր ասել, մի մարդ, որ անբարոյական կանանց հետ է ման գալիս, ես չեմ ուզում նրա հետ ծանոթանալ, բայց մեկ էլ մտածեց և ասաց.

Չեմ հասկանում, այդ ի՞նչ սովորություն է, որ առաջին պատահած մարդու հետ իսկույն ուզում ես ծանոթացնել ինձ:

Բայց հանկարծ մտածելով, որ Ջագունյանը կարող է այդ և իր հաշվին առնել, իսկույն քնքշությամբ և բարեկամաբար նայեց նրան, և նրա հայացքը կարծես ասում էր, ոչ, ոչ, պ. Ջագունյան, դուք բոլորովին բացառություն եք կազմում: Բայց Ջագունյանը չտեսավ այդ հայացքը. նա մռայլ մտախոհությամբ նայում էր դիրիժորին, որ հենց նոր մտել և նստել էր իր տեղը:

Չարմանալի է, պատասխանեց Չաբարը կնոջը, ես խո չեմ ստիպում, որ ծանոթանաս, այլ ասում եմ, թե ուզում ես՝ կծանոթացնեմ, թե չէ՝ քո կամքն է, պրծավ գնաց: Հա՛, Արսեն, դարձավ նա Ջագունյանին, ես այն էի ուզում հարցնել, թե այդ ի՞նչ անախորժություն է պատահել ձեր մեջ:

Լավեց երրորդ գանգի ձայնը. վարագույրը պետք է բարձրանար: Դահլիճում լռություն տիրեց:

Ուրիշ անգամ, ուրիշ անգամ, մեքենայաբար պատասխանեց Ջագունյանը և գնաց իր տեղը նստելու երկրորդ կարգում:

Վարագույրը բարձրացավ: Կոնցերտի երկրորդ բաժինն սկսվեց:

Չաքարը՝ վարագույրը բարձրանալուն պես՝ Չագունյանին էլ մոռացավ,
Չագորսկուն էլ, կնոջն էլ և սկսեց ուշադրությամբ հետևել կոնցերտի ընթացքին:
Այնինչ էմմայի բոլոր ուշքն ու միտքը Չագունյանի կողմն էր: Այժմ նրան ավելի էր
սկսել տանջել այն միտքը, թե ինչ անախորժություն էր պատահել նրա և
Չագորսկու միջև:

Կոնցերտի այդ բաժինն էլ էմմայի համար այնպես վերջացավ, ինչպես առաջինը.
նա ոչինչ չիմացավ, թե ովքեր և ինչ երգեցին: Նա այն ժամանակ միայն ուշքի
եկավ, երբ սկսեցին ծափահարել:

Չաքարը վեր կացավ և գնաց Չագունյանի մոտ, որը դուրս էր գալիս աթոռների
շարքից:

Արսեն, ասաց նա, եկ գնանք՝ հաշտեցնենք քեզ Չագորսկու հետ. խոով մնալը լավ
չէ:

Չագունյանը հոնքերը կիտեց:

Չաքար, ասաց նա խուլ ձայնով, ես քեզ հատուկ պետք է խնդրեմ, որ ինձ մոտ
այլևս չտաս նրա անունը:

Ինչպես կամենում ես, ինչպես կամենում ես, շտապեց վրա բերել Չաքարը: Բայց
ճշմարիտն ասած, ինձ շատ է հետաքրքրում... .

Խնդրում եմ, թողնենք այդ առայժմ և ինձնից ոչինչ մի հարցնիր, կտրեց նրա
խոսքը Չագունյանը և գնաց դեպի էմման:

Դուրս չե՞ք գալիս, հարցրեց Չաքարը:

Դուրս չե՞ք գնում, տիկին, իր կողմից հարցրեց Չագունյանը էմմային:

Էմման նայեց նրան և տեսավ, որ նա մտադիր չէ դուրս գալու:

Ո՛չ, ասաց նա:

Իսկ դո՞ւ, Արսեն:

Ո՛չ, պատասխանեց Չագունյանը:

«Չի ուզում Չագորսկուն հանդիպել», մտածեց Չաքարը:

Իսկ ես գնում եմ, ասաց նա և դուրս գնաց:

Էմման հավաքեց շրջագգեստի ծայրերը, որոնք ընկել էին Չաքարի աթոռի վրա և փոքր-ինչ այն կողմը քաշվեց, որպեսզի Չագունյանը նստի:

Չագունյանը նստեց կողքի աթոռի ծայրին, որքան կարելի էր Էմմայից հեռու:

Ի՞նչպես հավանեցիք այս բաժինը, տիկին, հարցրեց նա:

Չգիտեմ, ճշմարիտ, պատասխանեց նա. այս գիշեր ես բոլորովին տրամադիր չեմ լսելու և համարյա ուշադրություն չէի դարձնում, թե ինչպես են երգում:

Եվ իրավ, ուրիշ անգամներ Չագունյանի ներկայության ժամանակ նա ուրախ էր լինում, բայց այժմ մի անորոշ տխրություն պաշարել էր նրան:

Դուք թատրոն մի՞շտ հաճախում եք, հարցրեց դարձյալ Չագունյանը, որպեսզի խոսակցությունն առաջ տանի:

Թատրոն հաճախում ենք այն ժամանակ, երբ նոր, անժանոթ օպերա են ներկայացնում, պատասխանեց Էմման, իսկ հայոց ներկայացումներին հաճախում ենք միշտ:

Խոսքն ընկնելով հայոց թատրոնի մասին և որովհետև Չագունյանն, իբրև նորեկ, համարյա բոլորովին անժանոթ էր հայ թատերական կյանքին, այդ պատճառով Էմման սկսեց պատմել հայկական ռեպերտուարի, բեմական ուժերի, նրանց ունեցած հաջողության և ուրիշ բաների մասին:

Կոնցերտը վերջանալուց հետո Չագունյանը հենց թատրոնի դռների մոտ բաժանվեց իր բարեկամներից:

Ինչպես երևում է, Չագորսկին շատ ծանր վիրավորանք է հասցրել Չագունյանին, ասաց Չաքարը կնոջը, երբ կառք նստեցին և գնում էին տուն:

Կինը ոչինչ չպատասխանեց նրան. նա միայն ուղղեց գլխի շալը և կուչ եկավ
կառքի անկյունը: